

הגיבור שמעצים אותי: למה מתתיהו ובניו הם הדמויות החשובות בתולדותינו?

בעוד שאין תפילת הודאה למשה ואהרן בנוסח 'בימי משה ואהרן...' ובעוד שמרדכי מקבל יום אחד של הודאה בנוסח 'בימי מרדכי', מתתיהו מקבל שמונה ימים של הודאה בשלוש התפילות ובברכת המזון. שכן מתתיהו ובניו היו דמויות נדירות, שמעצימות אותנו במקום הכי זקוק לחיזוק.

ב"ה | פרשת מקץ - חנוכה | ב"ה בסליו ה'תשפ"ו

נתחיל מההתחלה עם קורות הימים הימים ההם. הדרך הטובה ביותר לזכור את השתלשלות אירועי החנוכה הן שלוש מילים: "תשועות, ניסים ונפלאות".

ההסבר: סיפור החנוכה התרחש לפני כ-2200 שנה, באמצע ימי בית המקדש השני (166 לפני הספירה). ארץ ישראל נקרעה במלחמות בין שתי ממלכות יווניות שישבו מצפונה ומדרומה. בסוריה שבצפון ישבה מלכות בית סלאוקוס, ובמצרים שברום ישבה מלכות בית תלמי. שתי הממלכות נאבקו זו בזו וארץ ישראל שיושבת בתוך עוברת מיד ליד. שתי המשפחות נמנו על המדינות ה"הלניסטיות", צאצאי תרבות יוון העתיקה אשר קידשו את האלים היווניים, הפילוסופיה שמשפיעה עד היום על התרבות האירופית, הספרות, תרבות הגוף והספורט.

באותם ימים גברה מלכות בית סלאוקוס שישבה בסוריה וארץ ישראל נכבשה בידיהם. אנטיוכוס הרביעי שאף לבסס את שלטונו והכריז על כפיית תרבות אחת בכל מדינות מלכותו. הוא הצית מלחמת דת כנגד העם שישב בארץ ובעצם החל את מלחמת כפיית הדת הראשונה בהיסטוריה.

אנטיוכוס השתלט על מרכז החיים היהודיים - בית המקדש בירושלים, ואסר את המשך העבודה. הוא הדיח את הכהן הגדול ומינה מתייוון בשם "מנלאוס", שבזז את כלי המקדש והעבירם למלך. במקום עבודת הקרבנות הונהגה עבודת אלילים. הם בנו גימנסיות ואצטרדיונים והנחילו צורת חיים יוונית.

המלך פרסם סדרת "גזירות שמד", שהטילה איסור על קיום שלוש הסמלים: שבת, מילה וראש חודש שקובע את מבנה לוח השנה העברי. ראיתי הסבר יפה לכך שהיוונים התמקדו בשלוש המצוות הללו. שכן הן מייצגות את שלוש מעגלי החיים - עולם, שנה ונפש:

חגי ישראל הם תחנות טעינה בזמן. אנו נזכרים בגיבורים שהתמודדו עם צרות וסכנות וניצחו בגדול, ואנו מתמלאים כוח להתמודדויות הגדולות שלנו. הגדול בין כל הגיבורים הוא מתתיהו ובניו. אין כמו עוז הרוח שלו, כדי לחזק את העצבים והשרירים שזקוקים להכי הרבה חיזוק.

נשים לב שהגיבור שאנו מודים לו הכי הרבה בתפילה הוא מתתיהו. בעוד שאין תפילת הודאה למשה ואהרן בנוסח 'בימי משה ואהרן כשעמד פרעה להעבידם בפרך', ובעוד שמרדכי מקבל יום אחד של הודאה בנוסח 'בימי מרדכי', מתתיהו מקבל שמונה ימים של הודאה בשלוש התפילות ובברכת המזון.

שכן מתתיהו ובניו היו דמויות נדירות, שמעצימות אותנו במקום הכי זקוק לחיזוק. הם מזכירים לנו שהצמתים המאיימים עלינו, כבר איימו עליהם ונכבשו בידיהם.

האתגר של האדם הדתי הוא הקושי להיות **שונה**. להיות ייחודי בין אחרים שחיים אחרת. אדם דתי נתפש כמו איש מוזר, שמדבר בשם כוח עליון שאינו נתפש בשכל ואינו נראה בחושים. האדם הדתי מייצג מצוות עתיקות, שאינן עומרות בקצב של הצבעוניות של היום. הגיבור שעמד בדיוק בנקודה הזו היה מתתיהו ובניו. הוא יצא למאבק על האומץ להכריז: "אני מחויב לאלוקים שאינו נתפש בשכל".

כדי להבין את הדברים היטב, נעלה חמש תמיהות בסיסיות לחנוכה:
א. איך שכחנו את נס ניצחון המלחמה ולא מציינים אותו בצורה מעשית בימי החנוכה? ב. איפה הסעודה של חנוכה, כמו בכל המועדים האחרים? ג. למה מועד החנוכה נתקן רק בשנה הבאה שאחרי הנס ולא מיד לאחריו? ד. מה רצו היוונים מקרן השור? ה. למה טימאו את השמן ולא פשוט שפכו אותו?

מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא לה-דליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

הגמרא אינה שואלת "מאי פסח" ו"מאי פורים"? הניסים ידועים וברורים לאורך כל ההיסטוריה. אולם כאן פותחת הגמרא בחקירה: "מאי חנוכה?"

המהרש"א כותב שכוונת הגמרא לברר, איך תקנת הדלקת הנרות קשורה לימי החנוכה? שכן פשוט השם "חנוכה" הוא מלשון "חנו-כה" ומכוון על חניית הלוחמים בתום המלחמה. פירוש נוסף: על שם חנוכת המזבח המחודשת, לאחר שחולל ארבע שנים בידי האויבים היווניים ששלטו בבית המקדש והקריבו בו קורבנות לעבודה זרה. כך מוכח גם ממדרש ידוע האומר שמלאכת המשכן נגמרה בכה כסלו והקב"ה הורה למשה לעכב את חנוכת הבית, עד ראש חודש ניסן בו נולדו האבות. הקב"ה גמל ליום כה כסלו בחנוכת המזבח המחודשת בימי החשמונאים שתהיה בו ביום.

לכן שואלת הגמרא, איך מצוות הנרות קשורה למושג "חנוכה"? הגמרא עונה עם סיפור נס פך השמן.

מהרש"א: פירש הר"ן תיבת 'חנוכה' - 'חנו בכה'. וקצת קשה איך ימי החנוכה הם זכר לחנייה והרי הותר בהם מלאכה ולא ניתנו אלא להלל ולהודות? נראה לפרש דנקרא 'חנו-כה' על שם 'חנוכת המזבח', כדאמרי' במסכת עבודה זרה, דבית חשמונאי גזזו אבני מזבח ששיקצו עובדי גילולים לעבודה זרה והוצרכו לבנות מזבח חדש. ולא קאמר הכא 'מאי חנוכה' אלא **מאיזה נס קבעו אותו להדליק בו נרות?** גם לפי מדרש רבה שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסליו ולא חנכוהו עד ר"ח ניסן שבו נולדו האבות והקב"ה שילם לו בימי מתתיהו, כשחנכו המזבח בכ"ה כסלו.

אולם רש"י מפרש דברים יסודיים בבסיס חקירת הגמרא:

רש"י: מאי חנוכה - על איזה נס קבעוהו?

שאלת הגמרא הולכת אל השורש וחקירת מה יסוד טעם החג? האם החג תוקן לזכר נס ניצחון המלחמה או לזכר נס פך הזמן? בתשובה, הגמרא מבליעה ברמז את נס הניצחון ומייסדת את החג על נס הפך שדלק שמונה ימים.

וכל אחד תמה: איך אפשר להתעלם מסכנת החיים שגרמו לנו היוונים, כאשר איימו על בנותינו, שרפו שומרי שבת במערה במודיעין והרגו את מי שסירב לעבוד עבודה זרה כחנה ושבעת בניה? מנגד קמו 4000 לוחמי גרילה וחירפו נפשם במשך ארבע שנים ארוכות להניס מכאן את האימפריה היוונית האדירה ששלטה בחצי מהמזרח התיכון וזכו לניסים עצומים שהצליחו בידיהם?

במה זה שונה מפורים ופסח, שעיקר החג הוא על הצלת הגוף מידי אויבינו ממוות לחיים ומשעבוד לחרות? במיוחד שאנו עצמנו מזכירים את נס ניצחון המלחמה בתפילת "ועל הנסים" בתפילה

השבת מבדילה את חיי המעשה, ראש חודש מקדש את הזמן ומילה מבדילה את האדם היהודי.

המלך לא בחל באמצעים כדי לאכוף את גזרותיו. אימהות שמלו את בניהם הומתו יחד עם התינוקות, יהודים ששמרו שבת נשרפו למוות, מאותה תקופה זכור הסיפור הנורא של "חנה ושבעת בניה" או מקרה מחריד אחר בו אלף שומרי שבת התכנסו בתוך מערה במודיעין והיוונים הציתו אש כפתחה ואתמו את הפתח כדי לחנוק אותם בפנים. חיי הדת נעלמו והיה נדמה כי רוח ישראל נמוגה.

לפתע התחולל אירוע מכוון: יחידה יוונית הקימה מזבח בעיר מודיעין וציוותה את מתתיהו כהן גדול, אבי משפחת החשמונאים, להקריב חזיר על גבי המזבח. עד שמתתיהו הגיב, יצא יהודי מתיון מתוך הקהל וזבח את החזיר. מתתיהו התמלא קנאה לה, זינק עליו וקרת לו את הראש. זה היה סימן לחמשת בניו הגיבורים להניף את נס המרד, הם החריבו את המזבח והרגו רבים מהחיילים היוונים.

אנטיוכוס הנדהם שלח חייל אדיר בן חמישים אלף לוחמים לדכא את המרד, ומולם התייצבה קבוצה זעירה בת כמה אלפי לוחמים. הטקטיקה הייתה מלחמת גרילה זעירה, בה הגיחו קבוצות קטנות מבין הרי בנימין ויהודה והקיזו את דם הצבא הכבד. החשמונאים שהכירו כל פינה בהרי מודיעין היו מגיחים באפלה ומציתים את מחנות הצבא הרומאיים. לאחר שלוש שנות מלחמה, בעשרים וארבעה בכסלו, אירע הנס והצבא האדיר הניף דגל לבן ועזב את הארץ.

החשמונאים נכנסו בהתרגשות אל המקדש המחולל וטיהרו אותו. הם שאפו להדליק מיד את מנורת הזהב, אולם כל השמנים טומאו בידי היוונים ולא נמצא רק פך קטן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול ויכול להספיק עבור לילה אחד. הכהנים הדליקו את המנורה ובבוקר גילו נס: השמן לא כלה. הם הדליקו גם בלילה הבא ובלילה אחריו, והשמן הספיק לשמונה ימים עד שהגיע שמן חדש טהור.

נמצא שהיו שלושה ניסים עיקריים: 1. האירוע במודיעין שהצית את המרד. 2. ניצחון המלחמה. 3. פך השמן. הרבי מאיר כי שלוש ההצלות רמוזים בתפילת "הנרות הללו" במילים "תשועות, ניסים ונפלאות".

1. ליקוטי שיחות טו/368 והערה 16: בתפילת הנרות הללו מזכירים שלוש סוגי הצלה - "על התשועות, על הניסים ועל הנפלאות". "תשועות" היא ישועה מסכנה בלא נס, כמו ההצלה מהיוונים שהקיפו את המזבח במודיעין. הם היו מעטים ולכן לא נזקקו לנס להינצל מהם. "ניסים" הם ניצחון המלחמה, שהיו ניסים גדולים, אבל עדיין היה זה רק נס ולא פלא החורג לגמרי מגדר הטבע. ואילו "נפלאות" הם נס פך השמן שהוא יוצא לגמרי מגדרי המציאות.

ב. כאן עולה התמיהה הראשונה שמציקה לכל אדם: איך שכחנו את נס ניצחון המלחמה בקביעת החג?

2. שבת כא,ב: מאי חנוכה? דתנו רבנן, בכ"ה בכסליו, יומי דחנוכה שמונה הם שלא מספידים ולא מתענים בהם, שכ"ש שנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה

וברכת המזון, אבל משמעות הגמרא שאין זה הטעם לכללות ימי המועד שמונה ימים.

פרי חדש אורח חיים תער: אין סברא שעיקר יום הניצחון חון שנחו מאויביהם ... לא יקבעוהו לדורות. אלא אילולי נס של שמן היו קובעים לדורות יום אחד יום טוב בהלל והודאה, אלא שבשביל נס פך של שמן קבעו ח' ימים לדורות.

הפרי חדש מתרץ שדיון הגמרא הוא רק להבין הטעם שחנכה נחגג שמונה ימים ולא אחד, כמו פורים. על כך עונה כי אריכות החג מנציחה את נס הפך. אבל הדבר אינו מתאים לשיטת רש"י, כנ"ל, לפיו דיון הגמרא הוא על עצם קביעת החג.

אכן הרמב"ם כותב את שני הניסים בשתי הלכות נפרדות!:

רמב"ם הלכות חנוכה: כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל וביטלו דתם ... ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות ... עד שריחם עליהם אלוקי אבותיהם נו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם ... ב. וכשגברו ישראל על אויביהם ואברום בכ"ה כסליו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ... והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

אבל רש"י סובר כאמור, שימי החנוכה נתקנו בעיקר על נס פך השמן. והתמיהה גדולה.

השאלה גדולה יותר ונוגעת להלכה: חנוכה שונה במהותו מכל חגי ישראל. אין אוכל. אין מצוות סעודה בחנוכה. בעוד שהסימן המרכזי של חג יהודי הוא **אוכל**. בכחירת 'הם רצו להרוג אותנו, הקב"ה הציל אותנו מידם, בואו נאכל משהו...' בפסח יש מצוות סעודה עם מצות ויין, בסוכות סועדים בסוכה, בפורים סעודת פורים ואפילו בחג השבועות, חג מתן תורתנו, "הכול מודים בעצרת דבעינן נמי לכם". אבל ימי החנוכה יצאו מן הכלל: הם המועד היחיד שאין בו מצוות סעודה ואיננו מכירים מושג של 'סעודת חנוכה'. ולמרות שמנהג ישראל לקיים 'ערבי סופגניות ולביכות' עתירי שמן, זאת אכילת רשות בלבד או "קצת מצווה", כלשון השולחן ערוך והרמ"א סימן תער.

מהי הסיבה לכך? כמובן, הדברים קשורים לעניין הקודם. ככל החגים שתקנתם היא לזכר ההצלה **הגופנית** מידי הקמים עלינו, דרך החגיגה היא באמצעות **שמחת הגוף במאכל ומשתה**. הם רצו לפגוע בגוף היהודי ואנחנו נחגוג עם הגוף היהודי. אבל בחנוכה שעיקר תקנתו היא לזכר **נס רוחני** של בעירת השמן, גם ההנצחה היא בדרך רוחנית של הדלקת נרות?

לבוש סימן תער: לא קבעום אלא להלל ולהודות [בצורה רוחנית על הצלת הנפש ולא למשתה ושמחה (גופניים)]. אבל בימי המן שהייתה הגזירה להשמיר את הגופות, שיש בו ביטול משתה ושמחה ... כשנצלו ממנו קבעו להלל ולשבחו על ידי **משתה ושמחה**.

התמיהה מתחזקת: הרי גם בחנוכה איימו על גופינו, כפי שהרמב"ם מאריך בדבריו שהובאו לעיל. מדוע אנו מתעלמים מכך בדרך העיקרית בה חוגגים את החג?

תמיהה שלישית: הגמרא שהובאה לעיל מסיימת ואומרת: "לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה". מועד החנוכה נתקן רק בשנה הבאה שאחרי הנס ולא מיד אחרי הנס. מדוע? במה זה שונה מחג הפסח, שמיד אחרי יציאת מצרים, נאמרה למשה מצוות החג?

ה"בן יהוידע" עונה הסבר יסודי: אין קובעים חג לכל נס שבא על ישראל. (למשל, ההצלה מסנחריב שהיא מאירועי ההצלה הגדולים בתולדותינו, לא נקבע לזכרה חג). רק חג כזה בו הרגישו **האור הרוחני מתחדש מדי שנה קבעו בו מועד**. בתום החנוכה לא ידעו החכמים להחליט האם זה נס שיתחדש מדי שנה ורק אחרי שנה שהרגישו שהחג "נקבע" ו"נזכר" למעלה - החליטו "לעשותו" כאן.

אמנם אנו רוצים להביא הסבר נוסף משיחות הרבי, שקשור לעצם מהותו הייחודית של החנוכה, כדלקמן.

אחרי שלוש תמיהות על היהודים, נעלה שתי תמיהות על היוונים: מה היוונים רצו מחיינו? במה ניטש הוויכוח הפילוסופי איתם ולמה נלחמו בתורתנו מלחמת חרמה? הרי הם ביקשו לתרגם את התנך לשפתם וחזל מספרים על וויכוחים עם חכמי אתונה מתוך הערכה לחכמת חז"ל?

בראשית רבה ב,ד: 'והארץ הייתה תהו ובהו וחשך על פני תהום' - ר"ש בן לקיש פתר קרא בגליות: 'והארץ הייתה תהו' - זו גלות בבל. 'ובהו' - זו גלות מדי. 'תהום' - זה גלות אדום. 'וחשך' - זו גלות יון ... שהיתה אומרת **כתבו לכם על קרן השור**, שאין לכם חלק באלוקי ישראל.

עולה השאלה מה פתאום לכתוב את כפירתם על קרן השור? אם כבר היה עליהם להוריד את המזוזות ולכתוב על פתחי הבתים או על ציציית הבגד?

עץ יוסף על המדרש שם: כדי שיפרסמו לכל כפירתם בה, עד שיהיה הדבר רשום במקנה קניינם. עוד יתכן שרצו לר-מוז למעשה העגל, שהורחקו מה' ושוב אין להם חלק בו.

עוד פירוש מקורי ויפה אמר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי, מגאוני

1. לדעתו נצטרך לומר, ששאלת הברייתא "מאי חנוכה", היא מפני מה קבעו **לשמונה ימים** כהפרי חדש בפנים, וזה שייך דווקא לנס פך השמן (ראו לקו"ש כה/237).

2. אכן ראו בלקו"ש י/חנוכה, שהרמב"ם שהועתק בפנים כותב שיש מצוות "**שמחה**" בחנוכה והיינו **סעודה**. כיון שהוא לשיטתיה, שהחנוכה נתקן גם על ההצלה **הגשמית** בידי החשמונאים. כנ"ל בפנים.

פרעה ביקש להרוג את הבנים ואחשוורוש ביקש להשמיד ולאבד את כל עם מרדכי, טף ונשים ביום אחד.

קל לסחוף את הציבור כנגד צורך פיזי המאיים על החיים עצמם. האדם רוצה לחיות ומוכן להקריב כדי להיות יותר. האוקראינים נלחמים על חייהם קרוב לארבע שנים, עם נחיתות צבאית מובהקת. הם סמל לקדושת החיים ומוכנות להקריב חיים למען קיום. זאת לא המצאה יהודית שרשומה על שמנו.

אבל היוונים לא איימו על קיומנו. הם לא גירשו מהארץ ולא החריבו את בית המקדש. להיפך, התרבות היוונית ביקשה לתרגם את התנ"ך ליוונית ולהפוך את ירושלים ל"אנטיוכיה". היוונים נאבקו נגד משהו אחר לחלוטין: נגד **המחויבות לא-ל עליון שלמעלה מהדעת**. הם בזו למשמעת צייתנית למערכת חוקים שאינה מהעולם הזה. היוונים אפילו לא התנגדו לחוויות רוחניות כלשעצמן. לא הייתה להם בעייה עם שמירת שבת לשם מנוחה או טבילה במקווה לשם מילוי מצברי כוחות הנפש. הם התנגדו לגישה של "מה אעשה ויוצרי שבשבמים גזר עלי". לביטול שמאחורי המצוות.

היוונים טיפחו מיתולוגיה שלמה של אלילות. אלילי השמש, הירח והאבה, מקדשים לכל אליל ומיתולוגיות מרתקות על המאבקים בין שליטי הטבע. היוונים חשבו שהדת היא פולקלור נהדר שמוסיף נופך תרבותי מעורר השראה. אבל הם גילו שהיהדות אינה תרבות אלא **מחויבות**. דרך להנכיח את אלוקי הנצח בתוכנו. והאלוקים הנעלם הזה היה תחרות רצינית עבור השליטה המוחלטת של אנטיוכוס.

לאירך, גבורתו של מתתיהו הייתה לצאת למאבק על זה בדיוק: למען כבוד שמים. לא למען גדלות האדם, אלא למען **קטנות האדם**. להודות בכך שהוא משרת כוח גדול ממנו, שאינו נתפס כחושים האנושיים ואינו נמדד בכלי השכל.

לטעון "מיסטיקה" מול חוכמת היוונים, זה היה להיאבק באמת המוחלטת. הם היו המדע, האקדמיה והתקשורת. הם היו העושה, הכוח וההצלחה. עד היום אנו חושבים יונית ומדברים יונית. הם העמידו את יסודות הפילוסופיה והדמוקרטיה והנכיחו מושגים שחדרו אל לב השפה העברית, כמו "פיזיקה", מתמטיקה, כימיה, אתלטיקה, אולימפיאדה, מרתון, אסטרטגיה, אסכולה, אסטניס ואנדרוגינוס". אבל למי האומץ לטעון טיעונים על שכליים מול השכל המוחלט?

אם כן, המלחמה שהתפתחה נגדם הייתה מכשיר כדי להציל את **היהדות**. לכן הדרך הכי טובה להנציח את ייחודיות ואומץ ניצחון החשמונאים היא באמצעות התמקדות בנס השמן שמסמל ניצחונה של מצווה רוחנית. ההתמקדות בנס השמן אינה משכיחה את ניצחון המלחמה, אלא להיפך, מסכמת את כל מהלך הדברים ומבטאת את **ייחודיות המלחמה הזו**.

מאותה סיבה עצמה, לא הצטוונו באכילת סעודה בחנוכה. שכן הגזירה הייתה נגד הנפש ולא נגד הגוף. לכן אנו מנציחים זאת במצווה רוחנית של הדלקת שמן ולא בחוויה גשמית של סעודה.

בספרי חסידות מוסבר כי האור הוא הנברא המתאים ביותר לסמל את ניצחון הרוחניות. א. אש נמשכת תמיד למעלה, בניגוד לכל הנבראים שנופלים למטה בכוח הכבידה. ב. אש אינה מקבלת את צורת הכלי בתוכה היא בוערת ודולקת וקופצת כצורתה. ג. הכי

הדור הקודם וראש ישיבת סלובדקא. הוא כיהן כעשרים שנה כאב בית הדין בלונדון וסיפר שפעם ביקר במוזיאון באנגליה וראה תצוגה של אבירים עתיקים מלפני כאלף שנים. ביניהם היה בקבוק שתייה לתינוקות, שעשוי מקרן שור ובצדו הצר נקב שמטפטף את החלב לפי התינוק. עלה בדעתו של הרב אברמסקי כי היוונים דרשו לחרוט על בקבוקי התינוקות את רוח הכפירה ולהרגילם מגיל ינקות למחשבת הבל.

אולם אנו רוצים להתמקד במהלך חשוב, שמובא בספר חשוב. רבי נתן נטע שפירא היה ממקובלי פולין לפני כ-500 שנה, הוא היה רבה של קראקוב וכתב חיבור בשם מגלה עמוקות ובו רנב אופנים - 252 אופנים - להסביר את תחינתו של משה רבנו "אעברה נא וראאה את הארץ הטובה". בפירושו האחרון הוא עוסק גם בנושא שלנו ובונה מהלך מפתיע:

מגלה עמוקות ואתחנן רמו רנב: 'אנטיוכוס' הוא בגימט' ריא 'יוסף' (156), שהיה 'מלך יון' שהם גם כן בגימטריא 'יוסף' (156), ולכן אמר 'כתבו על קרן שור שאין לכם חלק באלוקי ישראל' וכי יוסף נמשל לשור, ככתוב 'כבוד שורו הדר לו', שיצא ממנו יהושע בן נון שכבש הארץ וכוחו היה ככוח השור.

היוונים יצאו למאבק כנגד השקפתו של יוסף הצדיק. הם דרשו להודות שיוסף טעה. ולכן ציוו לכתוב 'על קרן השור', על אותו כח שמסמל את יוסף הצדיק. מה הסיפור שלהם עם יוסף?

לכסוף לא ברור, מה רצו מהשמן? למה טימאו את השמן ולא את המנחות והקטורת? ומדוע לטמא את השמן ולא לשפוך אותו? אם רצו להפסיק את הדלקת המנורה, היה עליהם לסלק את השמן מהמקדש?

ספר המאמרים תשא/59: בכללות העניין אינו מובן, דהנה כשהתגברו ונכנסו להיכל, עניין הניצוח שהראו הוא לטמא את השמנים שהיו בהיכל. דהרי בבית המקדש היו כלי כסף וזהב אשר דרכם של המנצחים במלחמה לשלול זהב ואבנים יקרות, ובמלחמת היוונים לא נזכר כל זה, אלא שטימאו את השמנים שהיה בבית המקדש? ... ולמה התאמצו לטמא את השמנים ולא לשפוך אותם?

אדמור"י חב"ד לאורך הדורות, מיישבים את רוב הקושיות באמצעות יסוד אחד כביר, המרים את החג הזה מעל כולם והופך אותו למקור הטעינה האמיתי של כולנו ברור הזה.

ג. חמש מילים בתפילת "על הניסים" מספרות את כל הסיפור: "שעמדה מלכות יוון הרשעה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". אנטיוכוס יצא למלחמת הדת הראשונה בהיסטוריה ובמקביל מתתיהו היה הגיבור הראשון שיצא למלחמה למען **האלוקים** ולא למען האדם, למען **היהדות** ולא למען היהודים.

במצרים ובשושן הכירה קם איום על חיי העם והאדם. פרעה ואחשוורוש נאבקו בעצם הקיום היהודי וביקשו לעקור את הכול.

מדהים: אש היא נברא אינסופי, וכאשר מדליקים נר מנר - נהיים שני נרות. לכן אור הנר הוא הדרך המושלמת לבטא את נוכחות הרוח בעולמנו. הנה בשפתו המדויקת של הרמב"ן, יסוד העימות בינינו ובין היוונים:

3. רמבן ויקרא טז, ח: המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היווני, אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל עניין שלא השיג הוא בסברתו - אינו אמת.

חז"ל אמרו (איכה רבה ב, ג): "אם יאמר אדם יש חכמה בגוים - תאמין, ואם יאמר לך יש תורה בגוים - אל תאמין". היוונים היו מוכנים לקבל את המילה "חכמה", אבל לא היו מוכנים לקבל את המילה "תורה". חכמה היא רעיונות שכתבו אנשים עבור אנשים כדי להעשיר את החיים ולכל אחד יש את הבחירה אם לקבל אותם. אולם "תורה" היא צו שירד מהשמיים ולכן היא מלשון "הוראה" מוחלטת. יהודים קמים מלוא קומתם בפני ספר תורה, מנשקים ביראה את פרוכת הספר, מברכים לפני הלימוד "ונתן לנו את תורתך", מתוך אמונה כי תורת ישראל היא חכמה עליונה שירדה והשתלשלה בתוך היגיון אנושי. והיוונים כפרו בכך. הם סירבו להאמין שיש משהו גדול מהם.

הוויכוח הגיע לפיצוץ עם טומאת השמן: הם בהחלט רצו שנמשיך ונדליק את המנורה. למה לא? זה כל כך יפה ומרומם את הנפש. הם גם לא התנגדו לקטורת ולשאר ההדר והפאר שהיה בבית המקדש. מה שהוציא אותם מדעתם הוא חוקי הטומאה והטהרה. שכן הם שלו בלבד, הם צו אלוקי שאין לנו שמץ של הבנה בו, מהי טומאה בכלל? ואיך נגיעה של גוי מטמאת שמן?

ליקוטי שיחות ג/815: המטרה בגזירות היוונים הייתה 'להשכיחם תורתך', להשכיח מהיהודים את התורה שלך, את האלוקות שבתורה שלמעלה משכל. הם לא התנגדו לעצם לימוד השכל והחכמה שבתורה, אלא לא לראות בה חכמה אלוקית נשגבה. זאת ההסברה בכך שהיוונים טימאו כל השמנים שבהיכל. כל העניין של טומאה וטהרה הוא למעלה מהשכל, אין כל הבנה הגיונית לכך שמת מטמא וטבילה במקווה מטהרת, זאת רק גזירה אלוקית ולכן היוונים נאבקו בכך.

יתירה מכך: יש משמעות עמוקה לכך שהם טימאו דווקא שמן ולא משהו אחר. הגמרא אומרת (מנחות פה, ב) ששמן זית רומז לחכמה. הגמרא לומדת זאת מתוך סיפור בנביא: אחרי מעשה אמנון ותמה, אבשלום גרם להריגת אחיו הגדול, אמנון, ובתגובה, דוד המלך כעס והתנתק ממנו. יואב שר הצבא חיפש אדם חכם שיעשה שלום בין דוד לאבשלום ומצא בתקוע "אישה חכמה". האישה הופיעה לפני דוד וסיפרה לו סיפור תמים, כאילו ילד אחד שלה הרג ילד אחר ושאלה לדעתו כיצד לפייסם? מתוך כך, דוד הבין שהוא צריך לסלוח לאבשלום.

שואלת הגמרא מה הייתה הסגולה של אנשי תקוע שדווקא שם נמצאה האישה החכמה? ומבארת: "מתוך שרגילים בשמן זית [שתקוע משופעת בו] חכמה מצויה בהם". [לפי הסבר שראית, שמן

זית שומר על צעירות ואי התנוונות של כלי הדרם במוח].

היוונים התאמצו לטמא את השמן, לרמוז לרצונם לטמא את החכמה. למקד את השכל במה שאפשר להבין בכלי השכל ולמחוק את כל מה שלא ניתן להשגה בכלי ההיגיון. מנגד, הנס בו מצאו החשמונאים שמן טהור, נועד לבטא את טהרת השכל. העמקה והיגיון עד היכן שניתן להבין ומשם השכל עצמו הוא בסיס ויסוד לאמונה שמעל השכל.

חסידים מספרים: רבינו הזקן שוחח פעם עם תלמידיו והשיחה נסובה סביב סוקרטס, מי שהיה ממעצבי המחשבה היוונית [המורה של אפלטון שהיה המורה של אריסטו]. סוקרטס היה איש אמיץ ונהג להתעמת עם צעירי אתונה. הוא פעל באמצעות "דיאלוגים", ניהול שיחות רחוב עם הצעירים על עקרונות צדק ודמוקרטיה כדי לעודד אותם לחשיבה עצמאית. השלטון חשש מהעצמאות שלו וגזר דינו למוות. סוקרטס היה יכול לברוח, אך סירב לעשות זאת באומרו שהוא 'נתין המדינה וחייב לקבל את חוקיה'.

רבנו הזקן אמר כי אחרי שסוקרטס הומת, הוא ביקש ללכת להיכלו של אברהם אבינו בגן עדן! באומרו אני דומה לאברהם: מסרתי נפשי על דעותי. ענו לו שיש הבדל מהותי בינו לאברהם: אתה נאבקת על מה שהיה חשוב לפי ההיגיון שלך ואברהם לחם על מה שקיבל מלמעלה.

את הנקודה הבאה לא ראיתי בספרי רבותינו נשיאנו, אבל היא משלימה את הנושא ומקשרת לפרשת השבוע: בכך מבארים בספרים, מה שהיוונים נלחמו נגד קרן השור - היינו נגד יוסף הצדיק.

יוסף הוא האדם הראשון בהיסטוריה, שאומר בין הגויים את המילים "אם ירצה ה'" ו"בעזרת ה'". יוסף הוא המשרת הראשון, שמנהל את חייו הפשוטים והיום-יומיים בין הגויים, על פי ההוראות שמקבל מלמעלה. בעוד שאברהם פרסם את האמונה בעצם קיומו של בורא, יוסף הוא הראשון שמנהל את החיים עצמם בהתאם להכוונת ה'.

"וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו". אבל מנין פוטיפר יודע שהצלחתו של יוסף נובעת מה' אולי הוא פשוט בחור מוצלח או בעל מזל? אומר המדרש (תנחומא וישב) דברים מופלאים: "וכי פוטיפר הרשע רואה שהקב"ה עמו? אלא שלא היה שמו של הקב"ה זו מפיו. היה נכנס לשמשו ומלחש: רבון העולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני תנני לחן ולחסד ולרחמים, ופוטיפר אומר מה אתה מלחש? כשפים אתה עושה? והוא משיבו אני מתפלל למצוא חן בעיניך".

כך ברגע המכריע של חייו, כשהוא מובל מבור הכלא ועומד בפני פרעה לעבדות או לחרות, הוא מסתלק לגמרי מכוחו העצמי ומטיל את כל תקוותו על הקב"ה:

בראשית מא, טז: ויען יוסף את פרעה לאמר: **בלעדי, אלוקים יענה את שלום פרעה.**

מדהים. פרעה הרי לא האמין בה', כמו שיאמר בספר שמות "לא ידעתי את ה'". התלות של יוסף בקב"ה יכולה להסיר את חנו בעיני פרעה ולהחזירו לבור הכלא. אבל יוסף פורץ לתודעה עם גישה חדשה, לפיה החיים עצמם הם התגלות אלוקית. לכן מצוים

להם נפש אחת מישראל... יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל".

בעוד שההיגיון הישר אומר שמוטב להרוג אחד מאשר רבים. ואם קשה להחליט במי לבחור, יטילו גורל בין כולם וזה שיעלה בהגרלה - יימסר להם. אחרי הכול, איסור "לא תרצח" הוא צו הגיוני במטרה לשמור על חי אדם וזה הפתרון שיביא להצלה מרבית של חי האדם. אבל הפסיקה היא שיהודי אינו הורג לעולם! ואפילו אם הדבר יוביל להריגת רבים. כיצד אפשר להבין זאת? מרן רבי יוסף קארו, מחבר פירוש ה"כסף משנה" על הרמב"ם מסביר:

כסף משנה: "מה שכתוב דשפיכות דמים סברא הוא [שיהרג ואל יעבור, כי למה דמך אדום יותר מהדם של הנרצח] - אינו עיקר הטעם, אלא **קבלה** הייתה בידם **דשפיכות דמים ייהרג ואל יעבור**, אלא שנתנו טעם מסברא להיכא דשייך, אבל אפילו היכא דלא שייך האי טעמא הוי דינא דייהרג ואל יעבור".

האיסור לרצוח הוא מוחלט. הקב"ה אוסר זאת בגלל הרצון המוחלט שלו ולא בגלל טעם הגיוני כזה או אחר. ואף שהאיסור מורכב גם מהיגיון, כאמור, אך אין זה יותר ממרכיב אחד בתוך האיסור השלם.

נסכם: היוונים מאמינים באלוקים בגלל השכל, ואילו היהודים משתמשים בשכל בגלל שהאלוקים ציווה. גם יהודי עובד את ה' באמצעות שכלו, אך: א. הוא עושה זאת רק בגלל **שה'** רוצה שהוא ישתמש בשכלו. ב. השכל עצמו הוא רק **אחד מסדרת כלים** לעבוד את האלוקים. לעתים נדרש להניח את השכל ולהתמסר לרצון ה' באמצעות אמונה שלמעלה מהשכל או עשייה פשוטה שלמטה מהשכל.

נסיים בנקודה מעשית: הסימן המובהק לגבר שומר מצוות הוא חבישת כיפה. מנהג חבישת הכיפה אינו מוזכר בתנ"ך או במשנה. לראשונה מובא בקידושין לא: "רב הונא לא היה מהלך ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי". מלשון הגמרא נראה שמדובר על אנשים רמי מעלה. גם הפוסקים הראשונים, כמו הרמב"ם והטור כתבו, שזה רק מנהג חסידות ללכת עם כיפה. אולם השולחן ערוך וכן רבנו הזקן והמשנה ברורה (סימן ב) כותבים כי לאחר שהתקבל אצל העם ללכת עם כיפה, הוי "איסור גמור" ללכת בראש גלוי.

הרעיון של הכיפה הוא **לסמל את מה שמעלינו**. עד כמה שהראש הוא נעלה ומרכז האישיות, יש משהו למעלה ממנו וגם הראש הוא כלי בשליחות הא-ל.

היוונים לכתוב כפירתם "על קרן השור". להשכיח את אמונתו של יוסף בהשגחה פרטית.

באותה דרך מבאר הרבי בצורה נפלאה את העובדה שחנוכה נתקן "לשנה אחרת": כשמדובר על נס פיזי, יודעים מיד מי ניצח. זה ששרד את המלחמה בשלום. אבל ביחס לנס הצלה רוחני, **לוקח שנה לגלות מי ניצח**. האם היהודים שמחוץ לבית המקדש רבקו באמונתם ומאסו באילי ההבל. לאחר שחלפה שנה וראו שאמונת ישראל התעצמה והתחזקה - קבעו מועד נצחי לפלאי מתתיהו ובניו.

הבה נעמיק יותר במשמעות האקטואלית של מלחמת יוון: מה ההבדל האם מתייחסים לתורה כאל צו אלוקי או ספר חכמה ח"ו? קודם אמרנו שההבנה הזו מחייבת לקיים את החוקים שאינם מובנים - באותה קבלת עול כמו המשפטים המובנים. אבל בספרי חסידות מוסברים הדברים בעומק יותר:

העובדה שהתורה ירדה מהשמיים, מחייבת לקיים את **המשפטים המובנים** באותה צייתנות כמו החוקים שאינם מובנים. כלומר, להתמלא בצניעות ולהבין שכל מה שאנו מבינים - הוא אפס קצהו ושמץ מנהו מהחכמה האלוקית שמשתרעת מקצה העולם ועד קצהו. ככל שהחכמה גדולה יותר, כך הנימוקים וראיית המציאות שלה רחבה עד אין סוף ומבקשת בבסיס המצוות תכליות גבוהות יותר.

הפלא הגדול הוא לא מה שאיננו מבינים, אלא המעט שאנו כן מבינים. איך אפשר בכלל לעמוד על חכמת האלוקים האינסופית? כיצד אפשר לתחום את הרצונות שלו בתוך טעמים? הטעמים מאחורי המצוות הם לא יותר מכפית סוכר שהוכנסה פנימה כדי שיתיישבו הדברים בשכל ויגרמו לאחדות והזדהות עם הקדושה. שמעתי משל יפה מהרב יחזקאל סופר: בתרופת אקמול לילדים, מוסיפים טעם מתוק כדי להקל את הבליעה. רק טיפוש יחשוב שהטעם הוא זה שמרפא. הטעם הוא לא יותר מתבלין כדי להקל את הבליעה. כך כשמדברים על חכמת ה', עלינו להיות צנועים ולהבין שהטעם הוא לא יותר מכפית סוכר בתוך עולם גדול הרבה מאתנו³.

שתי דוגמאות לכך: הטעם הפשוט לכיבוד הורים הוא להיות מכירי טובה על מה שגמלו אותנו. אולם לפי זה, ילד שהוריו הזניחו אותו בגיל צעיר, אינו צריך לכבדם. אמנם אם נתרום יותר, נגלה טעם מהותי יותר לכיבוד הורים: ההורים הם השותפים של הבורא, הם ידיו של הבורא למטה כדי להביא את הילד לעולם. ולכן הכבוד שלהם הוא הכבוד של האלוקים שבחר בהם להיות שותפיו.

דוגמה עוד יותר גבוהה, לנושא שלא התגלה טעמו ואינו אלא רצון אלוקי גרידא:

רמב"ם יסודי התורה ה,ה: "נשים שאמרו להם עובדי כו"כבים תנו לנו אחת מכן ונטמא אותה ואם לאו נטמא את כולכן... וכן אם אמרו עובדי כוכבים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם - יטמאו כולכן ואל ימסרו

3. קראתי פעם מאמר ארוך בעיתון 'הארץ' הטוען כי בעוד שמקובל לטעון שמצוות טהרת המשפחה גורמת להתחדשות האהבה הזוגית, הנה כמה 'יוצאים בשאלה' טוענים כי ההרחקות הללו אינן תורמות רבה. להיפך, אחת הנשים העידה כי אחרי הלידה הייתה זקוקה נואשות לקרבה של בעלה ונשכרה מההרחקות.

התחשק לי להגיב כי הריון חסר משמעות: תורת ישראל לא מתיימרת להיות ספר 'עזרה ראשונה' והגינה אישית... התורה היא הסולם להתקשר עם האין סוף ולכן אם טהרת המשפחה תורמת לחיים מאושרים - מה טוב, ואם לא - עוד יותר טוב. כך יכולים להתקשר עם ה' יתברך ללא כל אינטרסים צדדיים.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneur.co.il